

Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi

T U R N A D

Journal of Qualitative Tourist Guiding Research

ISSN 2757-6302

Gönderilme Tarihi : 22.05.2022

Düzeltilme (1) : 13.06.2022

Düzeltilme (2) : 30.06.2022

Kabul : 01.07.2022

Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi 2022, 3(1): 19-38

Spa'dan Gastronomiye: Ege Bölgesini Keşfetmeye Yönelik Bir Tur Önerisi*

Araştırma Makalesi

Nuray YILDIZ

Doktora Öğrencisi, Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Turizm İşletmeciliği ABD, nuray95_yildiz@hotmail.com

Vedat ACAR

Dr. Öğretim Üyesi Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü acarvedat@gmail.com

Abdullah TANRISEVDİ

Prof. Dr., Aydın Adnan Menderes Üniversitesi, Turizm Fakültesi, Turizm Rehberliği Bölümü atanrisevdi@gmail.com

Özet

Günümüz dünyasında ölkeler, daha az turist daha çok gelir ilkesini benimseyerek kitle turizmi yerine alternatif turizm türlerine yönelmektedir. Şüphesiz sağlık turizmi bu turizm türleri arasında önemli bir paya sahiptir. Bir yandan profesyonel tedavi hizmeti almak diğer yandan turistik bir gezi yapma arayışında olan turistler, bütçelerine uygun hizmet alabilecekleri destinasyonları tercih etmektedirler. Ayrıca seyahat planı yapan turistlerin göz önünde bulundurduğu temel konulardan biri olarak destinasyonda sunulan yeme-içme olanakları gösterilebilir. Bu açıdan Türkiye, hem sunduğu sağlık hizmetlerinin kalitesi ve fiyatı hem de sahip olduğu gastronomik değerler bakımından turistlerin dikkatini çeken bir destinasyondur. Bu çalışmada, turistlerin hem yöresel yemekleri tatma hem de sağlık hizmetinden faydalanma şansı buldukları dört günlük bir tur programı oluşturulmuştur. Ege Bölgesi'nin önde gelen illeri olması nedeniyle Manisa, İzmir ve Aydın tur programına dahil edilmiştir. Araştırma alanı olarak Ege Bölgesi'nin seçilmesinde bölgede SPA-Wellness hizmeti sunan otellerin faaliyet göstermesi ve bölgenin gastronomi açısından zenginliği etkili olmuştur. Bu tur programının, seyahat acentaları tarafından satılabilecek önemli bir turistik ürün olabileceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Tur Rotası, Gastronomi, Sağlık turizmi, SPA, Wellness

From SPA to Gastronomy: A Tour Proposal for Exploring the Aegean Region

Abstract

In today's world, countries turn to alternative tourism types instead of mass tourism by adopting the principle of less tourist and more income. Undoubtedly, health tourism has an important share considering the other tourism types. Those tourists who seek for both receiving professional treatment services and taking a trip choose destinations suitable for their budgets. Furthermore, one of the main issues taken into consideration by the tourists who make travel plans is the food and beverage opportunities offered at the destination. In this respect, it should be noted that Turkey is such a destination which attracts the attention of tourists in terms of both the quality and affordability of the health cares and the gastronomic values it has. In this study, a four-day tour program has been created in which tourists have a chance to both experience local dishes and receive health services. Manisa, İzmir and Aydın provinces were included in the tour program since they are the leading cities in the Aegean Region. Hotels offering SPA-Wellness services and the richness in terms of gastronomy had an impact on the selection of the Aegean Region as the research field. It is thought that this tour program will be an important tourist product that can be sold by travel agencies.

Keywords: Tour Route, Gastronomy, Health tourism, SPA, Wellness

Makalenin Künyesi: Yıldız, N., Acar, V. & Tanrısevdi, A. (2022). SPA'dan Gastronomiye: Ege Bölgesini Keşfetmeye Yönelik Bir Tur Önerisi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi*, 3 (1), 19-38.

*Bu çalışma, 20-21 Mayıs 2022 tarihinde Pamukkale Üniversitesi Turizm Fakültesi bünyesinde gerçekleştirilen Sürdürülebilir Termal Turizm Kongresi'nde sözlü olarak sunulan "SPA'dan Gastronomiye: Ege Bölgesi'ni keşfetmeye Yönelik Bir Tur Önerisi" isimli bildirinin genişletilmiş halidir.

Giriş

İnsanların birtakım ihtiyaçları söz konusudur. Maslow'a göre bu ihtiyaçlar belirli bir düzende ilerlemektedir. Örneğin yeme, içme, dinlenme piramitte insanın en temel ihtiyaçları olarak görülmektedir. Dolayısıyla fiziksel ihtiyaçlar kapsamında değerlendirilebilen sağlık önemli bir ihtiyaç olarak kabul edilebilir (Şeker, 2014: 6). MacReady (2007) yüksek maliyetli tedaviler, uzun bekleme süreleri ve bu süreçte karşılaşılan bürokratik zorluklar nedeniyle Avrupa ve Kuzey Amerikalı birçok insanın Tayland, Hindistan ve Brezilya gibi ülkelerde medikal tedavi arayışına girdiklerini belirtmektedir. Alsharif ve diğerleri (2010) ise uygun fiyatlı tedaviler, doktor ve sağlık kuruluşunun itibarı ile hastanenin sahip olduğu özelliklerin tedavi alınacak ülkenin belirlenmesinde oynadığı role dikkat çekmiştir. Diğer yandan seyahat edilecek destinasyonların barındırdığı çekiciliklerin de bu tercihlerde rol oynama potansiyelini göz ardı etmemek gerekir. Söz gelimi kültürel ve tarihi çekicilikleri, uygun iklim koşulları ve ulaşım kolaylığı gibi faktörler sayesinde Türkiye, sağlık turizmi açısından oldukça elverişli bir coğrafyada yer almaktadır. SPA-Wellness gibi termal hizmetler ile modern teknolojik araçların kullanıldığı hastaneler sayesinde de Türkiye, hatırı sayılır sayıda turisti ağırlamaktadır (Doğan & Aslan, 2019).

Ülkelerin sahip oldukları gastronomik değerler, destinasyonlar açısından önemli bir çekicilik unsurudur. Bu açıdan bir değerlendirme yapıldığında Türkiye'nin, avantajlı bir konumda yer aldığı söylenebilir. Zira son yıllarda bu alanda yapılan bilimsel çalışmalarda (Acar & Karaosmanoğlu, 2019b: Kızılırmak vd., 2016; Akyürek & Kutukız, 2020; Başoda vd., 2018; Özdemir & Dülger Altın, 2019) kayda değer bir artışın olduğu, sağlık turizminde ilerleme katedildiği (Çam & Çılgınoğlu, 2021; Aydın & Aydın, 2015) seyahat acentaları tarafından düzenlenen gastronomi ağırlıklı turların yoğun biçimde pazarlandığı (Kızılırmak vd., 2016; Alyakut, 2020) hatta ve hatta gastronomi rehberliğinin turist rehberliği uzmanlaşma programları (TUREB, 2015; TUREB, 2016a; TUREB, 2016b) içerisinde kendine yer bulduğu görülmektedir. Bunun yanı sıra Türkiye'yi tatil amaçlı ziyaret eden turistlerin tercih nedenleri arasında Türk mutfağının olduğu yönünde (Bekar & Belpınar, 2015; Albayrak, 2013; Birdir & Akgöl, 2015) bulgular da dikkat çekicidir. Dolayısıyla bir yandan sahip olduğu kültürel çekicilikler ile gastronomik öğeler bir yandan da uygun fiyatlı sağlık hizmetleri sunması bakımından Türkiye, önemli destinasyonlardan biri olarak kabul edilebilir.

Beklenti ve taleplerin değişkenlik gösterdiği günümüz dünyasında turistik gezilere katılan turistlerin tatil tercihlerinde, ziyaret edecekleri yörenin sahip olduğu turistik çekiciliklerin etkili olduğu söylenebilir. Bu çerçevede gerçekleştirilen bu çalışmada, Ege Bölgesi'ni kapsayan yöresel lezzetleri deneyimlemeye olanak tanıyan, ayrıca konaklama hizmeti alınan tesislerde SPA-Wellness hizmetinin deneyimlenebileceği dört günlük bir tur rotası oluşturulmuştur. Bir yandan sağlığı diğer yandan gastronomiyi bünyesinde barındırması itibari ile çalışmanın gerek bu alanda yapılacak akademik çalışmalara gerekse hizmet sağlayıcılara katkı sunması beklenmektedir.

Literatür

SPA ve gastronomi deneyimi arayışında olan turistlere yönelik gerçekleştirilen bu çalışmanın literatür bölümü, "Sağlık Turizminin Tanımı ve Türleri", "Dünyada ve Türkiye'de Sağlık Turizmi", "SPA-Wellness Hizmeti" ile "Batı Ege Gastronomisi" olmak üzere dört başlık altında ele alınmıştır.

Sağlık Turizminin Tanımı ve Türleri

Sağlık hizmeti almak amacıyla gerçekleştirilen uluslararası seyahatler, sağlık turizmi olarak tanımlanmaktadır. Tanımda sözü edilen seyahat, maliyet tasarrufu sağlamak, belirli tedavilere sınırlı yurtiçi erişimin söz konusu olması, kanıtlanmamış tedavilere yönelik bir ilgilinin

oluşması gibi birçok nedene bağlı olarak gerçekleşebilir (Hohm & Snyder, 2015). Başka bir tanıma göre sağlık turizmi, rahat ve farklı bir ortamda tedavi görerek destekleyici sağlık hizmetlerinden yararlanmak amacıyla günlük rutinden uzaklaşmak şeklinde tanımlanmaktadır (H.Ö. Tontuş, Erişim Tarihi: 21.06.2022). Musa, Thirumoorthi ve Doshi (2012) tarafından gerçekleştirilen daha kapsamlı bir tanıma göre ise sağlık turizm, tıbbi müdahale yoluyla sağlığın sürdürülmesi, iyileştirilmesi ve yeniden kazanılması amacıyla bir destinasyonda en az bir gece konaklamayı ve seyahati içeren faaliyetler şeklinde tanımlanmıştır. Dolayısıyla yapılan tanımlar göstermektedir ki sağlık turizmi, hem farklı bir destinasyona seyahati hem de gidilen destinasyonda alınan sağlık hizmetlerini bünyesinde barındıran bir turizm türüdür.

Denizaşırı ülkelerde sağlık hizmeti arayışında olan turistler kozmetik cerrahi, diş, kardiyoloji/kalp cerrahisi, ortopedik cerrahi, bariatric işlemler, üroloji, organ hücre ve doku nakli, göz ameliyatları gibi geniş bir yelpazede sağlık hizmeti alabilmektedirler (Lunt vd., 2011). Aydın ve diğerlerine (2011) göre sağlık turizmini, “termal ve spa-wellness turizmi”, “ileri yaş ve engelli turizmi” ile “medikal turizm” olmak üzere sınıflandırmak mümkündür. H. Ömer Tontuş’a göre ise “termal sağlık turizmi”, “ileri yaş-engelli sağlık ve bakım turizmi” sağlık turizminin alt gruplarıdır (H.Ö. Tontuş, SATURK, Erişim Tarihi: 21.06.2022). Sağlık turizmine yönelik yapılan başka bir sınıflandırmaya göre ise sağlık turizmi “tıp turizmi”, “termal turizm” ve “yaşlı ve engelli turizm” olmak üzere üç kategoride incelenmiştir (Türkiye Sağlık Turizmi Derneği, 2022). Dolayısıyla sağlık turizmi, hem termal ve medikal hem de yaşlı ve engelli turizmi kapsayan bir türdür (H.Ö. Tontuş, SATURK, Erişim Tarihi: 01.06.2022).

Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizminin Mevcut Durumu

Kitle turizmine alternatif bir turizm türü olan sağlık turizmi, günümüzde popüler hale gelen turizm türlerindedir. Bu popülerliğin ardında yatan temel nedenlerden biri şüphesiz sağlık turizminin ülkelere bıraktığı gelirdir. Bu noktada Aydın ve diğerleri (2011: 4), sağlık turizminin diğer turizm türlerinden 25 kat daha fazla bir ekonomik getirisinin olduğunu vurgulamaktadır. Bunun yanı sıra kendi ülkelerinde umduğunu bulamayan ancak tedavi arayışında olan turistler, sağlık turizmi kapsamında seyahatlere yönelebilmektedir. Söz gelimi Hanefeld ve diğerleri (2015) tarafından Birleşik Krallık’ta gerçekleştirilen bir çalışmaya katılan katılımcıların büyük çoğunluğu, arzu ettikleri tedavi hizmeti bu ülkede alamadıklarından dolayı alternatif destinasyon arayışına girdiklerini ifade etmiştir. Christou ve Efthimiou (2009) tarafından gerçekleştirilen benzer bir çalışmada, bariatrik cerrahi için Kanada’da bekleme süresinin ortalama beş yıl olduğu belirtilirken sürenin bu kadar uzamasının gerekçesi olarak Kanada sağlık merkezlerinde ve hastanelerindeki bariatrik cerrahi kapasitesinin eksikliği gösterilmiştir. Turner (2012) Kosta Rika, Hindistan ve Tayland gibi ülkelerin bazı Kanadalı firmalar tarafından sağlık turizmi kapsamında pazarlandığına dikkat çekmiştir. Bu firmaların müşterilerine, seyahat ve konaklama işlemleri, farklı sağlık prosedürlerinin listelenmesi, tıbbi kayıtların transfer edilmesi ile bütçeye uygun, zamanında ve yüksek kaliteli tedaviye erişim sağlayabilecek her şey dahil sağlık turizm paketleri sundukları tespit edilmiştir.

MacReady’e (2007) göre yüksek maliyetler, uzun bekleme süreleri ve bürokratik formaliteler, birçok Avrupalı ve Kuzey Amerikalıyı; Tayland, Hindistan ve Brezilya gibi gelişmekte olan ülkelerde sağlık hizmeti arayışına itmektedir. Amerikalılara denizaşırı medikal seyahat hizmeti sunan işletmeler üzerine Alleman ve diğerleri (2010) tarafından gerçekleştirilen benzer bir çalışmada, sağlık turizmi alanında bilinirliği en yüksek olan destinasyonların Hindistan, Kosta Rika ve Tayland olduğu, ancak sıklık derecesi az olmakla birlikte Malta, İspanya, İsrail ve Almanya’nın da sağlık turizmi kapsamında ziyaretçi ağırladığı sonucuna ulaşılmıştır. İle ve Tigu’ya (2017) göre Hindistan, Tayland, Singapur, Malezya, Filipin, Küba, Kosta Rika, Arjantin, Güney Afrika, Ürdün, Türkiye ile Macaristan, Polonya ve Romanya gibi Doğu Avrupa ülkeleri, sağlık turizmi alanındaki öncü ülkelerdir. Horowitz, Rosensweig ve Jones

(2007), aralarında Belçika, Kanada, Almanya, İsrail ve İtalya'nın bulunduğu gelişmiş ülkelerin, hasta tercihini, hizmetini ve tatminini önemseyerek çok sayıda yabancı hastayı misafir ettiklerini vurgulamaktadır.

Kaur'a (2014) göre Hindistan'da, turizm sektörü içerisinde en fazla ilerleme kat eden turizm türü sağlık turizmidir ve bu destinasyonda, yoga, meditasyon, ayuverda ve alopati gibi bütünsel sağlık hizmetleri sunulmaktadır. Lomanto ve diğerlerine (2012) göre 2005-2009 yılları arasında bariatrik cerrahisinin Asya'daki büyüme oranının % 449 olduğu kaydedilmiştir. Ahmed ve diğerleri (2018), Hindistan'ın yanı sıra Ortadoğu ülkelerinden bazılarının sağlık turistleri tarafından tercih edildiği ve bu tercihin ardında sunulan hizmet kalitesi ve göreceli olarak düşük maliyetlerin başlıca çekicilik unsuru oluşturduğundan söz etmektedir.

Tayland, Asya sağlık turizmi pazarında lider bir konuma sahip olmakla beraber Thai masajı, meditasyon, bitkisel tıp ve diğer alternatif tıp uygulamaları gibi geleneksel tedavi yöntemleriyle birlikte popüler hale gelen bir destinasyondur. Tayland'daki termal sağlık ve SPA-Wellness hizmetleri, çoğunlukla bireylerin rahatlaması ve kendilerini daha iyi hissetmesi amacıyla uygulanmaktadır. Turistlerin bu tür uygulamalardan memnun kalmaları ve yoğun ilgi göstermeleri sayesinde Tayland, SPA alanında büyük bir ilerleme göstermiştir (Global Wellness Institute, 2022).

Türkiye gerek coğrafi konumu gerekse sağlık alanında sunduğu hizmetlerin kalitesi bakımından rakipleri ile yarışabilecek düzeydedir. Sağlık turizminin Türkiye'deki gelişimine etki eden faktörleri şu şekilde sıralamak mümkündür (Kültür ve Turizm Bakanlığı, 2022);

- Uzun tedavi bekleme listelerinden kurtulmak,
- Kaliteli ve kısa sürede tedavi imkanından yararlanmak,
- Gelişmiş sağlık teknolojisine erişmek,
- Sağlık hizmeti faaliyetini azaltmak,
- Kronik hastaların, üçüncü yaş hastaların ya da engelli bireylerin farklı destinasyonlarda tedavi hizmeti alma arzusunun oluşması,
- Uyuşturucu veya çeşitli bağımlılıkları bulunan bireylerin elverişli ortamlarda olma arzuları,
- Tedavi olma amacıyla gelmenin yanı sıra gezme ve kültürel etkinliklere dahil olma isteği,
- Bireyin yaşama tutunma ve hayatta kalma arzusu

Aydın ve diğerlerine (2011) göre sunulan sağlık hizmetlerinin kalitesi ve bütçeye uygunluğu, kısa bekleme süreleri, uygun iklim koşulları ve tatil olanakları, uzman hastaneler ve yeterli düzeyde teknolojik ekipman, Türkiye'nin sağlık turistleri tarafından tercih edilme nedenleri arasındadır. En düşük maliyetli onkoloji hastaneleri ve kliniklerinin Malaga, Madrid, Warszawa, İstanbul, Marouis Incheonn, Beijing, Dar es Salaam kentlerinde olduğu belirtilmektedir (2015medicaltourism.com, Erişim Tarihi: 23.06.2022). Dolayısıyla bu listeye Türkiye'nin en önemli kentlerinden birinin girebilmiş olması Aydın ve diğerlerinin (2011) öne sürdüğü görüşü destekler niteliktedir. Hiçyılmaz'a (2016) göre İstanbul ve Antalya, organ nakli alanında güvenilirliklerini kanıtlamış hastanelere ev sahipliği yapan iki önemli kenttir. Benzer bir durum, dış turizmi için de geçerlidir. Söz gelimi Antalya Dış Hekimleri Odası Başkanı Gassan Yücel'e göre dış sağlığı turizmde yılda 500 Milyon Euro kazanç elde edilmektedir ve sahip olduğu yüksek standartlar sayesinde Antalya, dış turizmde İstanbul'dan sonra ikinci sırada gelmektedir (Sözcü, 2019).

Türkiye’de JCI ile uluslararası standartlarda akreditasyona sahip 42 sağlık kuruluşu olduğu ve başta İstanbul ve Ankara olmak üzere özel, kamu ve üniversite hastanelerinin dünyada son teknolojileri kullanabilecek bir düzeye geldiği belirtilmiştir. Bunun yanı sıra Türkiye’de çok sayıda sağlık kuruluşunda, onkolojik tedaviler, kardiyovasküler cerrahi, ortopedi, beyin cerrahisi, çocuk cerrahisi, estetik cerrahisi, göz ve diş alanlarında ileri sağlık hizmetleri sunulabilmektedir. Ayrıca bu sağlık kuruluşlarında Cyberknife, robotik cerrahi, MR, kemik iliği ve organ transplantasyon tedavileri de gerçekleştirilebilmektedir. Hatta Sağlık Bakanlığı Sağlık Turizmi Dairesi Başkanlığı bünyesinde 7/24 birçok dilde bilgi verme hizmeti sunulmaktadır (Türkiye Sağlık Turizmi Derneği, 2022).

SPA- Wellness Hizmeti

Latince salus per aquam sözcüklerinin kısaltılması ile oluşan “SPA” sözcüğü, “sudan gelen sağlık veya iyilik” şeklinde tanımlanırken wellness, zinde olmak ve sağlıklı bir yaşam sürmek amacıyla gerçekleştirilen uygulamalar şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda sağlık turizmi türleri içinde yer alan hidroterapi (su terapisi), balneoterapi (kaplıca suları ile yapılan terapiler) veya deniz-termal çamur banyoları, genel spa uygulamaları arasında gösterilmektedir. Diğer yandan doğal yaşam, ayurveda (yaşam bilimi), fitoterapi (aroma terapi), masaj, meditasyon, yoga, reiki (evrensel yaşam enerjisi), shiatsu (parmak basıncı), tai chi (müzikle beraber yavaş eylemlerden oluşan bir egzersiz) gibi uygulamalar wellness bakım uygulamaları arasında sıralanabilir (Özbek & Özbek, 2008: 101-102).

Spa, günümüzde sadece su ve çamur terapilerini değil aynı zamanda sıcak su havuzu, çeşitli masaj terapisi, aroma terapi, güzellik ve bakım, kür tedavisi gibi hizmetleri içermektedir. Su ile tedavi görme, adından da anlaşılacağı üzere sudan gelen sağlık, suyun sıcak ya da soğuk olması gibi çeşitli uygulamalarla sağlığa tekrar kavuşulmasını ifade etmektedir. Wellness ise termal bölgeler, masaj, cilt bakımı, çamur ile yosun banyosu, thalasso terapi gibi pek çok doğa ve doğal ürünlerin yardımıyla gerçekleşen tedavi hizmetlerinden oluşmaktadır. Günümüzde wellness, bireyin hem zihinsel yönden hem de fiziksel yönden rahatlamasına yardımcı olan bir tedavi süreci olarak görülmektedir (TOURMAG, 2014). Spa-wellness faaliyetlerinin stresi büyük ölçüde azalttığı ve fiziksel olarak rahatlama sağladığı uzun zamandır bilinmektedir. Fakat 2014 senesi itibarıyla huzur ve sakinliğe erişmeye destek olmak amacıyla farkındalık teknikleri aktivitelerle birleştirilmiştir (Global Wellness Institute, 2022). SPA-Wellness hizmetleri hastalık sonrası rehabilitasyon sürecinde ya da kalıcı hasarın görüldüğü hastalıkların iyileştirilmesi amacıyla kaplıca ve SPA merkezlerinde yardımcı sağlık personel tarafından yürütülen rehabilite edici veya tamamlayıcı tedavi türleri kapsamında değerlendirilmektedir (Sağlık Bakanlığı, 2022; Aslanova, 2013: 135). SPA’ların yedi türü bulunmaktadır. Bunlar (Frost, 2004: 86; Global Wellness Institute, 2022);

- *Klüp SPA:* Fitness benzeri çeşitli profesyonel spa hizmeti veren yerlerdir. Ayrıca düzenli aralıklarla (günlük) spa hizmeti verilmektedir.
- *Kruvaziyer SPA:* Kruvaziyer yolcu gemilerindeki spa hizmetlerinin yanı sıra fitness, spa mutfak seçenekleri bulunmaktadır.
- *Günlük SPA:* Çoğunlukla tercih edilen spa türüdür. Gününbirlik kullanılmakla beraber çeşitli yüz ve vücut bakım masajı yer almaktadır. Ancak fitness bulunmaz.
- *Destinasyon SPA:* Konuklarına yaşam stillerini iyileştirme, sağlık ve zindelik kazandırmak için spa hizmetlerinin, fitness ve eğitim programlarının profesyonelce yönetilen hizmet programları ile yerinde konaklama yapılması ve sağlıklı menülerin bir bütün olarak sunulması hizmetidir.

- *Medispa (Tıbbi SPA)*: Spa profesyonellerince kapsamlı spa-wellness programları kozmetik işlemleri gibi tamamlayıcı tedavilerin sunulduğu merkezlerdir.
- *Mineral Kaplıca SPA*: Kaynağından alınarak kullanılan doğal mineral veya deniz suyu ile tedavi yapılan spa-wellness hizmetleri ile hidroterapi merkezlerinden oluşmaktadır.
- *Resort Otel SPA*: Bir tatil yeri ya da otel içinde yerleşik olarak profesyonelce yönetilen spa hizmetlerinin, fitness, spa mutfağı menü seçeneklerinin ve bazı wellness hizmetlerinin sunulduğu oteller ve resortları kapsamaktadır.

Özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısı sonunda, çeşitli ülkelerde birçok işletme ve işyeri sağlık programları geliştirmeye başlamıştır. Böylelikle Dünya çapında fitness ve spa endüstrileri hızlı bir büyüme yaşamıştır (Global Wellness Institute, 2022). SPA uygulamaları ve tesisleri, geleneksel ve sosyal yapısıyla ülkelerin sahip olduğu spa anlayışı ve kaynaklarına göre farklılık arz etmektedir. Yapılan tesisleri, uygulamaları ve çalışanları inceleyen, onları kontrol eden, yanı sıra sertifika veren ISPA (Uluslararası SPA Birliği) bünyesinde 53 ülke ve 1800'den fazla sağlık kurumunu barındırmaktadır (Özbek & Özbek, 2008; Özdipçiner, 2018).

Balneoterapi, en az 20°C sıcaklıkta ve mineral içeriği 1 g/L olan, kür olarak kullanılan mineralli sular, doğal ultraviyole ve kaplıca suları peloidler (şifalı çamur) ile gazlar gibi doğal faktörlerin banyo, içme ve soluma vasıtasıyla tedavi amaçlı kullanımı içermektedir (Ok & Kısa, 2021: 336). Bu kapsamda hidroterapi (balneoterapi) tedavisi sıcak uygulama yoluyla bağışıklık sistemini uyarmakta, stresi baskılayan hormonların üretimini sağlarken, dolaşım ve sindirim sistemini tetikler, kan akışını arttırarak kasların gevşemesini sağlar. Bu sayede ağrıya yönelik verilen tepkiyi azaltır (Pittler vd., 2006: 880). Bu noktada Topsakal (2020: 97), balneoterapide kullanılan şifalı suların içerdiği oldukları mineraller sayesinde tamamlayıcı bir tedavi olarak kullanıldığını ve Türkiye'nin balneoterapi bakımından oldukça zengin kaynaklara sahip olduğunu vurgulamaktadır. Balneoterapi'nin, kaplıca tedavisi ve hidroterapinin inflamasyonu azaltarak, kanser riskine karşı iyi geldiği (Reger vd., 2022) ve yaşam koşullarını iyileştirerek hastalığın etkilerini azaltabileceği ifade edilmektedir. Geleneksel spa, '*jeotermal spa*' yani kaynak sularından yararlanan spa'dır. Ancak günümüzde çeşitli tesislerde jeotermal niteliğe sahip olmayan spalar da bulunmaktadır. Wellness ise sağlık ve dinçlik kazanmak, sağlıklı yaşamı sürdürmek için yürütülen uygulamalardır. Doğal yaşam, Ayurveda (yaşam bilimi), Fitoterapi (aroma terapi), Masaj, Meditasyon, Yoga, Reiki (evrensel yaşam enerjisi), Shiatsu (parmak basıncı), Tai chi (müzikle beraber yavaş eylemlerden oluşan bir egzersiz), spor ve diğer uygulamaları kapsar (Özbek & Özbek, 2008: 101).

Günümüzde iş yaşamının insanoğlu üzerinde meydana getirdiği stres, bedensel ve ruhsal birtakım rahatsızlıkları beraberinde getirmektedir (Topsakal, 2020). Sağlık kurumlarından alınan tedavilerin, yeterli tatmini sağlayamaması insanları, tamamlayıcı veya destekleyici tedavi yöntemleri arayışına yöneltmektedir. Bu durum ise sağlık hizmeti sunanların, turizm işletmelerinin, tatil beldelerinin ve belediyelerin sunduğu tamamlayıcı ürün ve hizmetlerin ihtiyaca yönelik geliştirilmesine katkı sağlamıştır (Topsakal, 2020: 96). Dünyada SPA uygulamaları, geleneksel ve sosyal yapısıyla o ülkenin spa anlayışı ve kaynaklarına göre farklılık göstermektedir. Uzman bir kuruluş olan ISPA; yapılan tesisler, uygulamalar, çalışan vb. konuları inceleyen, kontrol eden, sertifikasyonu sağlayan bir kurumdur. ISPA sertifikası bulunmayan spalara tanıtım kataloglarında yer verilmemekte ve sigortalar tarafından kabul edilmemektedir. Bu birlik tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada, SPA ziyaretçilerinin %50'si 31-54 yaş grubundaki insanların oluşturduğu, erkeklerin kadınlara oranının ise 1/3 olduğu tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra son yıllarda 20-30 yaşlarında olan insanların da SPA hizmeti almaya yöneldikleri söz konusu araştırmada ortaya koyulmuştur (Özbek & Özbek, 2008: 102; Özdipçiner, 2018: 56-57).

Batı Ege Bölgesi Gastronomisi

Ege bölgesinin neredeyse tamamında Akdeniz iklimi etkisi hissedilmektedir. Bunun yanı sıra dağların uzanış doğrultusundan dolayı deniz etkisi iç kesimlerde dahi hissedilmektedir. Yaz dönemleri sıcak ve kurak, kış dönemi ılıman ve yağış görülen Ege’de iç bölgelerde tam tersine yaz sıcaklığı düşerken kışın kar yağışı görülmeye başlanır. Bölgenin coğrafi özellikleri, gastronomisi ile beslenme alışkanlıkları bu bağlamda farklılık gösterdiğinden söz edilebilir. Söz gelimi kıyıda konumlanmış olan İzmir, Aydın, Muğla gibi illerde çoğunlukla ot yemekleri tercih edilirken; Afyonkarahisar, Kütahya, Uşak ve Denizli gibi illerde ise daha çok Anadolu kültürü yeme alışkanlıkları gün yüzüne çıkmaktadır. Bu kapsamda Kıyı Ege taraflarında genellikle zeytinyağlı sebze ve ot yemekleri tercih edilirken; İç Ege’de ise et türevi yemekler ile hamur işleri, sebze yemekleri bölge gastronomisinde yer almaktadır (Şengül, 2015’ten akt: Demirbilek, 2018: 63; Karaca vd., 2015). Sonuç olarak, bu çalışmada ele alınan Kıyı Ege bölgesinde yer alan zeytinyağlı ve sebze yemekleri ile İzmir ve Aydın yer alırken; İç Ege bölgesinde ise et yemekleri ve hamur işleri ile tura çeşitlilik kazandırması açısından Manisa iline yer verilmiştir.

Gastronomi turizmi esasen yeme içme eylemlerinden çok daha fazlasıdır. Temel motivasyon olarak ziyaret edilen bölgenin yiyecek ve içeceklerin tadılması olarak düşünülen bu turizm türü, destinasyonun belirlenmesi açısından da önemlidir. Mecburi bir ihtiyaç olarak görülen yeme-içme olgusu ile gidilen bölgede turistlerin seyahatlerinden daha çok zevk alma duygusu turizm deneyiminin ayrılmaz unsurları haline gelmiştir (Küçükkömürler vd., 2018: 78). Bugün teknolojinin gelişmesiyle beraber farklı kültürlerden insanların birbiriyle etkileşimi artmış, bilginin yayılması hızlanmış ve gastronomi turizmi gibi farklı turizm türlerine olan ilgi de kayda değer oranda artış göstermiştir. Diğer yandan seyahatleri esnasında sağlıklı gıdalar tüketme konusunda turistlerin daha bilinçli bir hale geldiklerinden söz edilebilir (Erdoğan & Özdemir, 2018: 249).

İzmir: Tipik bir Akdeniz mutfağı kültürüne sahip İzmir ilinde temel besin ögesi zeytinyağı ile yapılmış yemeklerden oluşmaktadır. İzmir, coğrafi yapısı ve iklimi sebebiyle sebze, meyve ve özel üretim gerektirmeyen yabani otlar açısından ünlüdür. Salata dahil çoğu sayıda yemekte sözü edilen otlardan faydalanılmaktadır. Dolayısıyla Zeytinyağı ile birlikte en çok tüketilenler arasında bin bir çeşidi olan ot yemekleri yer almaktadır. Ot yemeklerinin yaygın olmasında Ege Adaları’ndan gelmiş olan göçmenlerin etkisi yadsınmaz. Bölgenin sahip olduğu elverişli topraklar sayesinde çok sayıda sebze yetiştirilebilmekte ve bu sebzelerden çeşitli yemekler yapılabilmektedir. İzmir mutfağında çorbalar, çoğunlukla kış döneminde tercih edilmekle birlikte tarhana çorbasının ön plana çıktığı bilinmektedir (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022a).

İzmir’de bir yandan Urla, Karaburun, Seferihisar, Tire, Foça ve Çeşme ilçelerinde zeytinyağlı yemek çeşitlerine oldukça sık rastlanırken diğer yandan göçebe yaşam ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygın olduğu Bergama, Kınık, Kiraz, Menemen, Ödemiş, Tire gibi yerleşim yerlerinde et, süt ve buğday içeren yiyecek içeceklere rastlanmaktadır. Tire ilçesinde kuyu tandır, tire köfte, kavurma çeşitleri, haşlama, böreklik ot türleri yoğunluktadır. Seferihisar’da kuzu veya oğlak dolması, börek çeşitleri, tatlılar, (sütlaç, zerde veya hoşmerim, oklavadan sıyırma, lor baklavası vb.), yaprak sarma ve kabak çiçeği dolması, keşkek gibi yemek ve tatlı çeşitleri görülmektedir. Menemen, Ödemiş, Seferihisar- Payamlı, Dikili gibi ilçelerde topalak ismi verilen yöresel yemeğe sıkça rastlanır. Ödemiş ve Dikili ilçelerinde ayrıca Dibile ismi verilen bir tatlı, yerel lezzet olarak servis edilmektedir. Bunun yanı sıra İzmir gevreği, boyoz, kumru, kelle söğüş, çöpşiş ve şerbet çeşitleri yörenin vazgeçilmez tatları arasında gösterilmektedir (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022a).

Aydın: Aydın mutfağı, zeytinyağlı yemeklerin yanı sıra incir, narenciye ürünleri, turunç reçeli, üzüm ve şarapları ile öne çıkan bir destinasyondur. Bunun yanı sıra denize kıyısı olan kent, başta çipura, kefal, mercan ve barbunya olmak üzere zengin bir balık çeşitliliğine sahiptir. Bölgenin sahip olduğu yerel yiyecekleri arasında; tarhana çorbası, kulak çorbası, acılı güveç, patlıcan biber kızartma, zeytinyağlı kırlı kızartma, zeytinyağlı taze ve kuru börülce, patlıcan kavurma, sarmaşık ve kedirgen kavurma, yaprak sarma, etli nohut yahnisi, nohutlu kereviz, etli enginar, arap saç, ciğer sote, imambayıldı, keşkek, tandır kebab, yuvarlama (sıkma), paşa böreği, cilav (ayran böreği); patlıcan-biber taratoru (turşusu), börülce taratoru, turp otu salatası, semizotu salatası, çingene pilavı; irmik helvası, zerde, muhallebi, sütlaç, aşure, lokma, pelvize tatlısı, paşa böreği, yuvarlama, ısırganotu böreği yer almaktadır (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022e).

Aydın'ın tarım ürünleri açısından zengin olmasına ithafen Evliya Çelebi *'Dağlarından yağ, ovalarından bal akar'* ifadesini kullanmıştır (Habertürk, 2018). Bahsi geçen anlatımla dağlarından akan yağ ile zeytinden elde edilen zeytinyağına vurgu yapılırken; ovalar ile incir bolluğuna vurgu yapılmıştır (Güngör, 2021: 264). Zeytinin Akdeniz coğrafyası için ne denli önemli olduğunu, Yunan mitolojisinde Athena ile Poseidon'u konu alan bir mit açıkça göstermektedir. Antik Yunanda, tanrılar özel bir saygı ve ibadet görebilmek amacıyla bir ya da birkaç kentin koruyuculuğunu üstlenmek ister. Ancak her zaman tanrıların istedikleri gibi olmaz. Bazen birden fazla tanrı, aynı şehrin koruyuculuğunu üstlenmek ister. Böyle durumlarda, orta yolu bulabilmesi için bir hakem tayin edilir. Tanrılar arasında meydana gelen çekişmelerin en bilinenlerinden biri de Atina kentinde yaşanır. Athena ve Poseidon şehrin koruyuculuğunu üstlenmek isterler. Fakat bir türlü sonuç alınmaz. Tanrılar arasındaki bu tartışma tam da savaşa döneceği vakit Zeus, duruma müdahale etmek zorunda kalır. Bu iki tanrı arasındaki çekişmeyi nihayete erdirmek için hakem tayin eder. Tayin edilecek olan hakem ne derse o olacaktır. Tayin edilen hakemin kimliği konusunda iki farklı gelenek vardır. Bir gelenek, hakem tayin edilenin Kekrops ve Kranaos olduğunu öne sürerken başka bir gelenek hakem tayin edilenin Olympos tanrıları olduğundan söz eder. İki tanrı, kentin koruyuculuğunu üstlenebilmek için bütün hünerlerini sergiler. Poseidon, üç dişli yabasıyla bir vuruşta kentin ortasında bir deniz fıskırtır. Athena ise Poseidon'un bu hamlesinin altında kalmaz. Ancak o, çok daha stratejik bir hamlede bulunur ve toprağa bir zeytin fidesi diker. İki tanrının Atina kentine sundukları armağanlardan değerli bulunanı, Athena'nın sunduğu zeytin olur (Grimal, 2012).

Manisa: Batı Anadolu'nun önemli kentlerinden biri olan Manisa, antik dönemde Magnesia ad Sipylum olarak bilinmektedir. Magnesia, Türk egemenliği sonrasında tarihsel süreçte Mağnisiye, Manisa yani *'Büyük şehir'* anlamına gelen Manisa ismine dönüşmüştür (Tarih Gezisi, 2020). Tarihsel süreç içerisinde Hitit, Lidya, Pers, Makedonya İmparatorluğu, Bergama Krallığı, Roma İmparatorluğu, Bizans İmparatorluğu, Saruhan Beyliği ve Osmanlı İmparatorluğu gibi çok çeşitli medeniyetler ev sahipliği yapan kent, yüzyılların verdiği birikim sayesinde zengin bir mutfak çeşitliliğine sahip olmuştur (Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022). Kültürel zenginliğin yanı sıra Manisa, tarımsal (zeytin, üzüm, kiraz, domates, kavun gibi) ve hayvansal (tavuk ve kuzu eti gibi) ürünlere konusunda önemli bir konumdadır. Nitekim Manisa ilinin zeytinyağlı ve sebze yemekleri arasında; alabacak, avukma, bakla dizmesi, bakla kızartması, çığırtma, çivicik mantarı, fasulye dizmesi, yaprak sarma yer alırken çorbaları arasında Akhisar paça, alaca çorba, boyun çorbası, dutmaç çorbası, ovmaç çorba, tavuklu topalak çorba yer almaktadır. Et yemekleri arasında Akhisar köfte, demirci kebabı, elbasan kebabı, et yahnisi, güveç kapama, Manisa kebabı, Salihli odun köfte yer almaktadır. Bintepe tatlısı, gelin kız helvası, kaymaçına, mesir macunu, padişah şekeri, su muhallebisi, zerde ise tatlıları arasında gösterilmektedir (Avşar, 2014 akt: Özleyen & Tepeci, 2017).

Araştırma Yöntemi

Literatürde, kitle turizmine alternatif tur rotaları oluşturmaya yönelik kayda değer çalışmalar yer almaktadır. Bu çalışmalar arasında gastronomi temalı çalışmalar (Acar & Karaosmanoğlu, 2019a; Acar & Karaosmanoğlu, 2019b; Ocak vd., 2021; Köse vd., 2019) olduğu gibi arkeoloji ve kültür temalı (Acar & Erbay Aslıtürk, 2013; Yıldız & Acar, 2021; Özden, 2019; Gül & Yılmaz, 2020; Büyük & Can, 2020) çalışmalar da yer almaktadır. Ancak yapılan literatür taraması sonucunda yöresel lezzet deneyimi ile sağlık hizmetlerini bütünleştiren bir çalışma tespit edilememiştir. Literatürdeki bu boşluktan hareketle gerçekleştirilen bu çalışmada, turistlerin bir yandan yöresel lezzetleri deneyimleyebilecekleri bir yandan da konaklamaları esnasında sağlık hizmeti (SPA) alabilecekleri turistik bir ürün oluşturmak amaçlanmıştır.

Bu araştırmada gerek literatür bölümü gerekse tur programı oluşturulurken mevcut alan yazın değerlendirilmiştir. Literatür bölümü oluşturulurken bütünden parçaya doğru gitmeye çalışılmıştır. Bu doğrultuda literatür çerçevesi “Sağlık Turizminin Tanımı ve Türleri”, “Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi”, “Spa-Wellness Hizmeti” ile “Batı Ege Gastronomisi” şeklinde belirlenmiştir. Bu genel çerçeve çizildikten sonra, oluşturulan başlıklarla ilişkili literatür taranarak araştırmanın literatür bölümü tamamlanmıştır. Tur programı oluşturulurken ise iki temel kriter gözetilmiştir. Bunlar:

- Konaklama gerçekleştirilecek olan otellerin SPA-Wellness hizmeti sunması,
- Yemek hizmeti alınacak restoranların bölge gastronomisini yansıtmaması,

Bunun yanı sıra, tur programına mümkün olduğunca ziyaret edilecek bölgelerdeki tarihi ve turistik yerlerin (Spil Dağı, Priene, Miletos, Didyma, Efes, St. Jean Kilisesi, Magnesia vb.) dahil edilmesine özen gösterilmiştir. Bu çalışma kapsamında oluşturulan tur rotası, kitle turistlerinden daha çok özel ilgi gruplarına hitap edebilecek bir turistik bir ürün olma özelliğine sahiptir. Turu tercih edecek olan katılımcılar, bir yandan ziyaret ettikleri bölgelere özgü gastronomik ürünleri deneyimleme imkânı bulabilecek bir yandan da konakladıkları otellerde SPA-Wellness hizmeti alabilecektir. Tur programının İzmir, Aydın ve Manisa illeri ile sınırlandırılmasında, bu illerin sahip oldukları gastronomi çeşitliliği ile tarihi ve kültürel değerlerindeki zenginlik etkili olmuştur. Ziyaret noktaları arasındaki mesafe hesaplamalarında Google Maps uygulaması kullanılmıştır. Ancak tur programında yer alan restoranlar, turist rehberi olan ikinci yazarın daha önce deneyimlediği tesisler arasından seçilmiştir.

Çalışma kapsamında oluşturulan tur programının uygulanabilirliğini tespit edebilmek için 3 uzmana (2 turist rehberi ve 1 seyahat acentası yetkilisi) başvurulmuştur. On yıldan fazla sektör deneyimine sahip olan seyahat acentası yetkilisi ve rehber, otellerde sunulan spa ve masaj paketlerinin turu uygulayacak seyahat acentası tarafından ekstra ücretle sunulması yönünde öneride bulunmuştur. Ayrıca bazı ziyaret noktalarında geçirilecek olan sürede kısaltmaya gidilmesi hem seyahat acentası yetkilisi hem de turist rehberi tarafından tavsiye edilmiştir. Alınan geri bildirimlerin çalışmada önerilen tur programının geçerlilik ve güvenilirliğine katkı sağladığı söylenebilir. Uzman görüşlerinden hareketle önerilen tur programının farklı güzergahlarda da uygulanabilme düzeyi arttırılmaya çalışılmıştır.

Çalışmanın güvenilirliğine katkı sağlayan hususları şu şekilde sıralamak mümkündür:

- Turun uygulanabilirliğini tespit edebilmek için tur programı oluşturulduktan sonra uzman iki turist rehberine ve bir seyahat acentası yetkilisine danışılmış olması,
- Tur programını oluşturan yazarlardan birinin profesyonel turist rehberi olması,
- Çalışmayı yürüten araştırmacılardan biri olan profesyonel turist rehberinin, tur programına dahil edilen işletmelerden (Zeytinseli, Kalyon Çöpşiş, Kaplan Restoran, Yedibilgeler, Arıkbaşı Özcan’ın Yeri) yakın geçmişte hizmet almış olması,

- Çalışmayı yürüten araştırmacıların, çalışma kapsamına dahil edilen bölgeye hâkim olmaları

Tur Programı

Bu bölümde, İzmir Gaziemir Havalimanı'ndan başlayarak sırasıyla İzmir, Manisa ve Aydın illerini kapsayan dört gün sürecek tur programına yer verilmiştir. Tablo.1'de turun her bir gününde ziyaret edilecek yerler, ortalama süre ve mesafe bilgileri bulunmaktadır.

Tablo 1. Gastronomi ve SPA Deneyimi Yaşamak İsteyen Turistlere Yönelik Tur Programı

	Saat	Mesafe (Km)	Süre (Yaklaşık)
1. Gün			
Gaziemir'den (İzmir havalimanı) Manisa Şehzadeler Parkı'na Hareket	08.00	54,3 km	50 dakika
Şehzadeler Parkı Ziyareti	09-00-10.30	-	1 saat 30 dakika
Manisa Arkeoloji Müzesi'ne Hareket	10.30	2,4 km	7 dakika
Manisa Arkeoloji Müzesi Ziyareti (<i>açık olma durumuna bağlı</i>)	10.40-11.30	800 m	50 dakika
Kapalı Çarşı Meşhur Manisa Kebapçısı Restoran'da Öğle yemeği (Manisa kebabı, Bohça kebab, kula güveci)	12.00-13.30	-	1 saat 30 dakika
Rum Mehmet Paşa Bedesteni	14.00	500 m	30 dakika
Muradiye Camii'ne Yürüyüş	14.30	500 metre	6 dakika
Muradiye Camii Ziyareti	14.40-15.10	-	-
Manisa Kalesi'ne Hareket	15.10	1,9 km	6 dakika
Manisa Kalesi Ziyareti ve Manisa kent manzarası eşliğinde çay molası (Darphane Aile Çay Bahçesi)	15.20-16.30	-	1 saat 10 dakika
Niobe Doğal Anıtı'na Yürüyüş	16.30	800 metre	10 dakika
Niobe Doğal Anıtı Ziyareti	16.40-17.10	-	30 dakika
Yöresel Ürünler Mağazası'na Yürüyüş (Manisa Birlik Mesir Macunu)	17.10	1,3 km	15 dakika
Yöresel Ürünler Mağazası Ziyareti	17.25-18.25	-	1 saat
Hotel Spilos'a Hareket	18.25	7,4 km	11 dakika
Hotel Spilos'a Varış	18.40	-	-
2. Gün			
Hotel Spilos'tan Spil Dağı'na Hareket	08.00	32,6 km	1 saat
Spil Dağı Seyir Terası Fotoğraf Molası	09.00-09.30	-	30 dakika
Spil Dağı Mesire Alanı'na Yürüyüş	09.30	1,6 km	20 dakika
Mesire Alanı Serbest Zaman (<i>catering firması ile anlaşılarak meyve suyu ve sandviç verilebilir ya da isteğe göre serbest zaman süresi kısaltulabilir veya süre kısaltulabilir</i>)	09.50-11.00	-	1 saat 10 dakika
Spil Dağı'ndan Bayındır Arıkbaşı'na Hareket	11.00	67,2 km	1 saat 15 dakika
Arıkbaşı- Bayındır Özcan'ın Yeri (Mola-Haluje ve çay ikramı)	12.15-13.15	-	1 saat
Tire Kent Müzesi'ne Hareket	13.15	30,1 km	35 dakika
Tire Kent Müzesi Ziyareti	13.50-14.30	-	40 dakika
<i>Turun Salı Gününe denk gelmesi durumunda opsiyonel Tire pazarı ziyareti eklenebilir veya Tire Keçe Atölyesi ziyaret edilebilir</i>			
Derekahve'ye Yürüyüş	14.30	1,1 km	17 dakika
Derekahve Serbest Zaman (<i>isteğe bağlı olarak 15 dakika kısaltulabilir</i>)	14.50-15.30	-	40 dakika
Kaplan Dağ Restoran'a Hareket	15.30	3,5 km	10 dakika
Kaplan Dağ Restoran Yemek Molası (Tire köfte-meze-keşkek-içecek)	15.40-17.00	-	1 saat 20 dakika
Elitium Thermal Hotel & SPA'ya Hareket	17.00	33 km	1 saat
Elitium Thermal Hotel & SPA Varış	18.00		
3. Gün			
Elitium Thermal Hotel & SPA'dan Magnesia Antik Kentine Hareket	09.00	20,9 km	25 dakika
Magnesia Antik Kenti Tiyatrosu Ziyareti	09.25-11.00	-	1 saat 35 dakika
Çamlık Buharlı Lokomotifler Açık Hava Müzesi'ne Hareket	11.00	16,5 km	15 dakika
Çamlık Buharlı Lokomotifler Açık Hava Müzesi Ziyareti	11.15-12.00	-	45 dakika
Öğle Yemeği İçin Ortaklar'a Hareket	12.00	12,3 km	15 dakika
Öğle Yemeği Ortaklar- Kalyon Lazutti Çöp Şiş (Çöpşiş-Salata-Ayran Menü)	12.15-13.15	-	1 saat
Efes Meryem Ana Evi'ne Hareket	13.15	25,3 km	30 dakika
Meryem Ana Evi Ziyareti	13.45-14.30	-	45 dakika
Efes Antik Kenti'ne Hareket	14.30	5,1 km	10 dakika
Efes Antik Kenti Ziyareti	14.40-16.00	-	1 saat 20 dakika

Şarap Tadımı İçin Yedibilgeler Bağevi Restoran'a Hareket	16.00	15,3 km	25 dakika
Şarap Tadımı	16.25-18.00	-	1 saat 35 dakika
Wyndham Residences Golf & SPA'ya Hareket	18.00	18,5 km	30 dakika
Wyndham Residences Golf & SPA Varış	18.30	-	-
4. Gün			
Wyndham Residences Golf & SPA'dan Oleatrium Zeytin ve Zeytinyağı Müzesi'ne Hareket (10.00-18.00)	09.00	7 km	15 dakika
Oleatrium Zeytin ve Zeytinyağı Müzesi Ziyareti	09.15-10.15	-	1 saat
Didyma Apollon Tapınağı'na Hareket	10.15	72,6 km	1 saat
Didyma Apollon Tapınağı Ziyareti	11.15-12.15	-	1 saat
Didim'de Olivia Restoran'da Öğle Yemeği	12.30-14.00	21,7 km	1 saat 30 dakika
Zeytinseli Zeytincilik'e Hareket	14.00	17,2 km	20 dakika
Zeytinyağı Sunum ve Tadımı	14.20-15.20	-	1 saat
Milet Ören Yeri'ne Hareket	15.20	2,4 km	5 dakika
Milet Ören Yeri Ziyareti	15.20-16.20	-	1 saat
Priene Ören Yeri'ne Hareket	16.20	21,4 km	20 dakika
Priene Ören Yeri Ziyareti	16.40-17.40	-	1 saat
Gaziemir Adnan Menderes Havalimanı'na Hareket	17.40	107 km	1 saat 30 dakika
Gaziemir Adnan Menderes Havalimanı	19.10	-	-

Not: Tur programı oluşturulurken müzelerin yaz saati uygulaması dikkate alınmıştır. Mesafe ve süre hesaplaması yapılırken Google Maps haritalardan yararlanılmıştır

Çalışma kapsamında görüşlerine başvurulmuş seyahat acentası yetkilisinin katkılarıyla, bu turun satış fiyatı, 2022 yılı güncel rakamlar dikkate alınarak Tablo 2'deki şekilde hesaplanmıştır.

Tablo 2. Tur Ücretlendirme Bilgisi

İki Kişilik Odada Kişi Başı	4.950TL
Tek Kişi	5.750 TL
1.Çocuk	
0-2 Yaş	Ücretsiz
3-6 Yaş	1.549 TL
7-12 Yaş	2.299 TL
2.Çocuk	
0-2 Yaş	Ücretsiz
3-6 Yaş	1.549 TL
7-12 Yaş	2.299 TL
Tur Ücretine Dahil Olan Hizmetler	
<ul style="list-style-type: none"> Gidiş-dönüş ulaşım ve çevre gezileri Profesyonel rehberlik hizmeti 3 gece belirtilen otellerde oda kahvaltısı konseptinde konaklama 	<ul style="list-style-type: none"> Tüm ücretli geçişler ve otopark ücretleri Seyahat sigortası Öğle yemekleri
Tur Ücretine Dahil Olmayan Hizmetler	
<ul style="list-style-type: none"> Müze ve ören yeri giriş biletleri Tur programında belirtilen yemekler haricinde tüm yiyecek ve içecekler 	
Ek Bilgiler	
<ul style="list-style-type: none"> Çocuk indirimleri yalnızca iki büyük yanında kalma şartıyla geçerlidir Tur ücretlendirmesi minimum 12 kişi üzerinden hesaplanmıştır 	

Çalışmanın ilk gününde gezilecek yerler arasında Manisa ili sınırları içerisinde yer alan Şehzadeler Parkı, 32 adet Türk-İslam eserine ev sahipliği yapmaktadır. Bunun yanı sıra, çocuklara hitap eden birçok çizgi film karakterlerinin yer aldığı Masal Park ile bölgeyi ziyaret eden insanların çocukluk yıllarına yolculuk yapmasını sağlamaktadır (Sözcü, 2020). Sahip olduğu eserlerle İstanbul'daki Miniaturk'ü anımsatan Şehzadeler Parkı, her yaş grubuna hitap edebilecek bir potansiyele sahiptir. İlk gün ziyaret edilecek bir diğer nokta Manisa Arkeoloji Müzesi'dir. Sultan III. Murat tarafından 1583-1588 yılları arasında inşa edilen Muradiye Külliyesi'nin Medrese binası 29 Ekim 1937 tarihinde "Manisa Müzesi" olarak ziyaretçilerine kapılarını açmıştır (Manisa Müze Müdürlüğü, 2022). Gerek şehir merkezinde gerekse ilçelerinde çok sayıda sanat eseri bulunan kent,

aynı zamanda Mimar Sinan'ın imzasını taşıyan Muradiye Camii ve Külliyesi'ne de ev sahipliği yapmaktadır (İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, 2022).

1969 yılında Milli Park ilan edilen Spil Dağı gerek jeomorfolojik yapısı gerekse arkeoloji ve mitoloji geçmişiyle ziyaretçilerin bir taraftan zaman tüneline yolculuk yaparken bir taraftan da doğayla baş başa olabilecekleri bir atmosfer sunmaktadır (İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, 2022). Turun ikinci günü ziyaret edilecek bir diğer çekicilik Tire Kent Müzesi'dir. 1955 yılında Mimar Can Egeli tarafından inşa edilen müze 2011 yılına kadar belediye binası olarak kullanılmıştır. 15 Ekim 2014 tarihi itibari ile Tire Belediyesi Kent Müzesi olarak ziyaretçilere ev sahipliği yapmaya başlamıştır. Tire halkı tarafından bağışlanan ve günlük yaşamdan kesitlerin sunulduğu bir yer olmasının yanı sıra geleneksel el sanatları arasında yer alan urgancılık, bakırcılık, keçecilik, semercilik, yorgancılık, beledi dokuma gibi birbirinden farklı el sanatlarının sergilendiği bir müze olma özelliğine sahiptir. Sahip olduğu değerler sayesinde müze, 2014 yılında Tarihi Kentler Birliği Uygulama Ödülü ve 2017 yılında Tarihi Kentler Birliği Özendirme Ödülü'nü almaya hak kazanmıştır (Tire Kent Müzesi, 2022).

Tur programının üçüncü günü ziyaret edilecek olan Magnesia antik kenti, Aydın ili Germencik ilçesi sınırında konumlanmaktadır. Tanrı Apollon'un bir kehaneti üzerine anayurtları olan Thesselia'yı terk eden Magnetler, bir süreliğine Girit adasına gelirler. Orada Magnesia isminde bir kent inşa ederler. İlk kehanetle bildirilen ve ikinci bir kehanet anlamına gelen beyaz kargaların görünmesi için Girit adasında 80 yıl kadar beklerler. Beyaz kargalar görüldüğünde, Delphoi'ye Apollon Tapınağı'na danışırlar. Apollon Tapınağı'ndan Thesselia'ya geri dönemeyeceklerini, aksine Leukippos liderliğinde Anadolu'ya Mykale dağlarında yer alan Thorac (Gümüşdağ) eteklerine gideceklerini, günümüzde Bafa Gölü'nün yerinde bulunan ve Aydın'ın doğusuna kadar ulaştığı düşünülen Pamphylia körfezinde, o günkü adıyla Manthios, daha sonraları ise Maeandrum (Menderes) olarak bilinen nehrin denize döküldüğü yerde karaya çıkacakları ve sonrasında Mandrolytos'un kentine gideceklerini öğrenirler. Nihayetinde Magnetler, Mathios nehri kıyısında bulunan Mandrolytia'nın bulunduğu yöreye gelirler. Günümüzde sahip olduğu stratejik konumu ve bünyesinde barındırdığı Hamam, Gymnasion, Stadion, Theatron, Athena Tapınağı, Odeon, Latrina, Agora, Roma Tapınağı ile Çerkez Musa Camii gibi önemli eserlerle ziyaretçilerine kapılarını açmaktadır (Bingöl, 1998). Tur programının üçüncü günkü diğer bir durağı Çamlık Buharlı Lokomotif Müzesi'dir. Teknolojik gelişmelerle birlikte kullanımının günbegün azaldığı buharlı lokomotiflerin gelecek kuşaklara aktarılmasını sağlamak amacıyla 28 Eylül 1991 tarihinde İzmir il sınırları içerisinde kurulan müzede, Alman, İngiliz, Fransız, Amerikan, İsveç ve Çekoslovak yapımı çok sayıda buharlı lokomotifin yanı sıra bir takım demiryolu araç ve gereçleri (vinçler, su cendereleri, yolcu ve yük vagonları gibi) de sergilenmektedir (TCDD, 2022). Turun üçüncü günü ziyaret edilecek bir diğer turistik çekicilik, İzmir ili Selçuk ilçesi sınırları içerisinde yer alan Efe antik kentidir. Antik dönemlerde önemli bir liman kenti olma özelliğine sahip olması, beraberinde politik ve ticaret merkezi olmasını getirmiş ve Roma dönemine gelindiğinde Asya eyaletleri içerisinde kayda değer bir ilerleme kat etmiştir. Yaklaşık 8.000 yıllık bir geçmişe sahip olduğu bilinen kent, Odeon, Agora, Prytaneion, Latrina, Yamaç Evleri, Varius Hamamları, Herakles Kapısı, Traian Çeşmesi, Hadrianus Tapınağı, Celcus Kütüphanesi, Büyük Tiyatro gibi birçok önemli yapı ile ziyaretçilerini ağırlamaktadır (İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü 2022c).

Turun son günü ziyaret edilecek Priene antik kenti, Aydın ili Söke ilçesinin 15 km güneybatısında yer almaktadır. Sarp bir kayanın üzerinde konumlanmış olması kenti, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı koymada büyük bir avantaj sağlamıştır. Kentin

hâkim bir bölgesine inşa edilen Athena Tapınağı'nın yanı sıra Demeter Tapınağı, Agora, Zeus Tapınağı, Bouleuterion, Yukarı ve Aşağı Gymnasion, Mısır Tapınağı gibi önemli yapılar bulunmaktadır (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022b). Turun son günü ziyaret edilecek bir diğer önemli yer ise, Milet antik kentidir. Yenişehir İlçesi Balat Köyü yakınlarında yer alan yerleşimin geçmişi, M.Ö. 2000 yılının ortalarına kadar dayandırılmaktadır. Roma, Erken Hıristiyanlık, Selçuklu ve Osmanlı egemenliğine sahne olan yerleşim yerinde, Tiyatro, Faustina Hamamı, Agora, Gymnasion, Bouleuterion, Anıtsal Çeşme, Virgilius Capito, Mısır Tanrılarının Temenosu gibi günümüze ulaşabilmiş kalıntılar bulunmaktadır (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022c). Tur programı kapsamında ziyaret edilecek yerlerden bir diğeri de Didyma Apollon Tapınağı'dır. Yenişehir ilçe merkezinde yer alan tapınak, antik dönemin tanınmış Apollon kehanet merkezleri arasında yer almaktadır. Herodot Tarihi'nde, Lydia kralı Kroisos'un söz konusu tapınağa yaptığı adaklar karşımıza çıkmaktadır. M.Ö. 494 yılında Persler tarafından yakıldığı biline kutsal alanda, M.Ö. 311 yılında yeniden bir canlanma görülür. M.S. 250 yılında yavaş yavaş önemini yitirmeye yüz tutan kent M.S. 385 yılına gelindiğinde eski önemini yitirir (Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, 2022d).

Sonuç ve Öneriler

Bu çalışmada literatürde görülen boşluktan hareketle, Ege Bölgesi illeri arasında yer alan İzmir, Manisa ve Aydın'ı kapsayan ve içeriğinde gastronomi ve SPA deneyimlerini barındıran bir paket tur oluşturma süreci ele alınmıştır. Turistlerin aynı süreç içerisinde farklı turistik ürünler deneyimleme isteklerine yönelik oluşturulan bu tur programı, saha deneyimi olan profesyonellerin katkılarıyla geliştirilmiştir. Bu noktada Aydın ve diğerleri (2011), kaliteli sağlık hizmetleri, uygun fiyatlar, elverişli iklim koşulları ile tatil yapabilme imkânı gibi faktörlerin sağlık turistlerinin Türkiye'yi tercih etmelerindeki önemli nedenler arasında sıralanmışlardır. Diğer yandan yaptıkları harcamalar bakımından da sağlık amaçlı seyahat eden turistlerin kitle turistlerinden daha fazla harcama yaptıkları söylenebilir. Sözelimi dış tedavisi için ülkemizi ziyaret eden 100 bin sağlık turistinin, 50 milyon dolar döviz geliri sağladığı açıklanmaktadır (Yıldız, 2019). Bu anlamda son yıllarda önemi giderek artan gastronomi ve sağlık temalarının bir araya getirilmesinin değişen tüketici ihtiyaç, istek ve beklentilerine hizmet edebileceği ve bu sayede gelecekte bu alanda gerçekleştirilecek araştırmalara ve endüstri profesyonellerinin çalışmalarına katkıda bulunabileceği ön görülmektedir. Dolayısıyla kitle turistlerinin aksine daha az sayıda katılımcı (12-15 kişi) ile gerçekleştirilebilecek bu tür bir turu tercih edebilecek turistlerin profillerini belirlemeye yönelik gelecekte yapılacak akademik çalışmaların literatüre önemli düzeyde katkı sağlaması beklenmektedir. Ayrıca bu turu gerçekleştirmeyi planlayan seyahat acentalarının hedef kitlelerine ulaşabilmeleri için katılımcıların temel motivasyonları arasında yer alan rahatlama, yenilenme ve farklı gastronomik ürünleri deneyimleme hususlarının dikkate alınmaları da yerinde olacaktır.

Gelecek çalışmalar için milliyetlere göre turist profillerini ortaya koymak, farklı tur güzergahları üzerinden gastronomi ve spa-wellness tur rotaları oluşturmak, çeşitli yöresel festivallerin rotaya eklenmesi de önerilmektedir. Ayrıca, daha uzun soluklu tedavi uygulamaları için yeni tur rotalarının geliştirilmesi de düşünülebilir. Yapılan her çalışmada olduğu gibi bu çalışmanın da bazı sınırlılıkları vardır. Çalışma kapsamında oluşturulan ve dört gün sürecek şekilde hazırlanan paket turun ziyaret ve yolculuk sürelerine yönelik tahmini değerler bu sınırlılıklardan ilkidir. Zira seyir halinde karşılaşılabilecek her tür olası engel, tahmini varış süresini etkileyebilir. Bu çalışmanın yazarları, tur güzergahını belirlerken Google Maps uygulamasından yararlanmışlardır. Ancak tur güzergahında ne gibi sorunlar oluşabileceğini anlayabilmek için bu güzergâh üzerinde pilot geziler gerçekleştirilmesi yararlı olacaktır. Bir

başka sınırlılık olarak bu paket turun güncel fiyatlaması gösterilebilir. Ele alınan tur programının fiyatı, gelecekte gerçekleştirilecek bilimsel çalışmalara ve bu turu uygulamayı planlayan seyahat acentalarına fikir verebilmesi amacıyla yalnızca ortalama bir satış fiyatı şeklinde hesaplanmıştır. Oysa yüksek bir maliyet gerektiren bu turun değişen maliyet yapılarının gözden geçirilerek gerçek pazar fiyatının hesaplanması daha doğru sonuçlar verebilir. Diğer yandan oluşturulan tur programının Ege Bölgesi'nin en çok ziyaretçi ağırlayan illeri arasında gösterilebilecek Manisa, İzmir ve Aydın illerini kapsaması, çalışmanın bir başka sınırlılığı olarak düşünülebilir. Tur programının oluşturulmasında müze ve ören yerlerinin yaz saati uygulamasının temel alınması da çalışmanın diğer sınırlılıkları arasında gösterilebilir. Nitekim böylesi bir turu, gündüz saatlerinin daha kısa olduğu kış aylarında gerçekleştirmek uygulamada pek olası gözükmemektedir.

Teşekkür

Bu çalışmanın gerçekleştirilmesinde değerli bilgileriyle bizlere katkı sunan, alanında deneyimli Profesyonel Turist Rehberi Sayın Ceyda BAYDUR'a, Kruvaziyer Acenta Yetkilisi Ege/İstanbul Denizcilik Bölge Müdürü Sayın Mert KAVAFOĞLU'na ve Heracles Turizm Yetkilisi Sayın Gizem DİRENÇ GÜLERYÜZ'e teşekkürü bir borç biliriz.

Kaynakça

- Acar, V. & Erbay Aslıtürk, G. (2013). A Proposal of a Route to Tours to the Ancient Age Oracle Centres of West Anatolia, *International Conference on Religious Tourism and Tolerance*, 09-12 May 2013, pp.67- 84, Konya, Turkey.
- Acar, V. & Karaosmanoğlu, K. (2019a). Greko Roman Gastronomisini Deneyimlemeye Yönelik Bir Tur Önerisi, içinde *Doğudan Batıya 70. Yaşında Serap Yaylalı'ya Sunulan Yazılar*, Erön, A. & Erdan, E. (Ed.), ss. 511-530, Ankara: Bilgin Kültür Sanat Yayınları.
- Acar, V. & Karaosmanoğlu, K. (2019b). Çerkes Mutfak Kültürünü Deneyimlemeye Yönelik Bir Tur Önerisi: Düzce İli Örneği. *International Journal of Contemporary Tourism Research*, 3(2), 177-197.
- Ahmed, M., Sudi, A., Bello, A., Lawal, A.T., Awaisu, M. & Maitama, H.Y. (2018), Managing the Sequelae of Urology Medical Tourism: A Single Center Experience, *Nigerian Postgraduate Medical Journal*, 25(2), 117-120.
- Akyürek, S. & Kutukız, D. (2020). Gastro Turistlerin Deneyimleri: Gastronomi Turları Kapsamında Nitel Bir Araştırma. *Journal of Tourism Gastronomy Studies*, 8(4), 3319-3346.
- Albayrak, A. (2013). Farklı Milletlerden Turistlerin Türk Mutfağına İlişkin Görüşlerinin Saptanması Üzerine Bir Çalışma. *Journal of Yasar University*, 30(8), 5049-5063.
- Alleman, B.W., Luger, T., Reisinger, H.S., Martin, R., Horowitz, M.D.& Cram, (2010). Medical Tourism Services Available to Residents of the United States. *Journal of General Internal Medicine*, 26(5), 492-497. doi: 10.1007/s11606-010-1582-8
- Alsharif, M. J. Labonte, R. & Lu, Z. (2010). Patients Beyond Borders: A Study of Medical Tourists in Four Countries. *Global Social Policy*, 10(3), 315-335. doi: 10.1177/1468018110380003
- Alyakut, Ö. (2020). Destinasyon Pazarlaması Kapsamında Gastronomi Bilgi İçeriklerinin Analizi: Web Siteleri Üzerine Bir İnceleme. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 4(3), 1867-1884. doi: 10.26677/TR1010.2020.455
- Aslanova, K. (2013). Türkiye’de Sağlık Turizmi ve Sağlık Turizmi Hukuku. *AVRASYA Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 2(3), 130-145.
- Aydın, D., Aypek, N., Aktepe, C., Şahbaz, R. P. & Arslan, S. (2011). *Türkiye’de Medikal Turizmin Geleceği*, <https://www.byclb.com/Files/turizm/turkiyede-medikal-turizm-gelecegi.pdf> (Erişim Tarihi: 26.11.2021).
- Aydın, G. & Aydın, B. K. (2015). Dünyada ve Türkiye’de Sağlık Turizmi Pazarlama Uygulamaları ve Karşılaştırmalı Durum Analizi. *Pazarlama ve Pazarlama Araştırmaları Dergisi*, 16, 1-21.
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2022a). *Magnesia*. <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64426/magnesia.html> (Erişim tarihi: 15.06.2022).
- Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2022b). *Priene*. <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64435/priene.html> (Erişim tarihi: 15.06.2022).

Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2022c). *Milet*. <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64428/milet.html> (Erişim Tarihi: 20.06.2022).

Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2022d). *Apollon Tapınağı*. <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64419/apollon-tapinagi.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2022).

Aydın İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2022e). *Yöresel Yemekler*. <https://aydin.ktb.gov.tr/TR-64515/yoresel-yemekler.html> (Erişim Tarihi: 24.06.2022).

Başoda, A., Aylan, S., Kılıçhan, R. & Acar, Y. (2018). Gastronomi uzmanlığı, turları ve rehberliği: Kavramsal bir çerçeve. *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 1809-1826. doi: 10.17218/hititsosbil.436190

Bekar, A. & Belpınar, A. (2015). Turistlerin Gastronomi Turizmine İlişkin Görüşlerinin Milliyetlerine Göre Değerlendirilmesi. *Journal of Yasar University*, 10(38), 6519-6530

Bingöl, O. (1998). *Magnesia Ad Maeandrum: Menderes Magnesiası*. Ankara: Dönmez Offset Müze Eserleri Turistik Yayınları.

Birdir, K. & Akgöl, Y. (2015). Gastronomi Turizmi ve Türkiye'yi Ziyaret Eden Yabancı Turistlerin Gastronomi Deneyimlerinin Değerlendirilmesi. *İşletme ve İktisat Çalışmaları Dergisi*, 3(2), 57-68.

Büyük, Ö. & Can, E. (2020). Zeytinyağı Kültürel Rotalarının Turizm Potansiyeli Açısından Değeri ve Türkiye'de Uygulanabilirliği. *AHBVÜ Turizm Fakültesi Dergisi*, 23(1), 191-210. DOI: 10.34189/tfd.23.01.00

Christou, N.V., & Efthimiou, E. (2009). Bariatric Surgery Waiting Times in Canada. *Canadian Journal of Surgery*, 52(3), 229-234.

Çam, O. & Çılgınoğlu, H. (2021). Sağlık Turizmi Kapsamında Medikal Turizmde Öne Çıkan Sağlık Uygulamaları. *Oğuzhan Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 197-216 e-ISSN: 2687-5845

Demirbilek, E. (2018). *Gastronomi Festivallerinin Başarısını Etkileyen Faktörler: Ege Bölgesi Örneği*. Yüksek Lisans Tezi, Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Doğan, B.B. & Aslan, A. (2019). Türkiye'de Sağlık Turizminin Mevcut Durumu ve Ülke Ekonomisine Katkıları. *Dicle Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(18), 391-420.

Erdoğan, S. & Özdemir, G. (2018). İzmir Destinasyonu'nda Gastronomi Turizmi Üzerine Bir Araştırma. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 6(3), 249-272. doi: 10.21325/jotags.2018.281

Frost, G.J. (2004). The Spa as a Model of an Optimal Healing Environment. *The Journal of Alternative and Complementary Medicine*, 10(1): 85-92.

Global Wellness Institute, (2021). *Wellness Industry Trends*, <https://globalwellnessinstitute.org/wp-content/uploads/2018/06/Wellness-Tourism-and-Medical-Tourism-Report-Final.pdf>, (Erişim Tarihi: 26.11.2021).

Global Wellness Institute, (2022). *What is wellness, History of wellness*. <https://globalwellnessinstitute.org/what-is-wellness/history-of-wellness/> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

- Grimal, P. (2012). *Mitoloji Sözlüğü: Yunan ve Roma* (Çev. Tamgüç, S.). İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Gül, S. & Yılmaz, A. (2020). Yerel Kalkınmanın Bir Aracı Olarak Kültür Turizmi ve Kültür Rotaları: Vezirköprü Yöresi Örneği. *Journal of Tourism Gastronomy Studies*, 8(3), 1855-1879.
- Güngör, O. (2021). Aydın. Yazıcıoğlu, İ, Sormaz, Ü. Canbolat, C. (Ed.), *Türkiye Lezzet Rotaları içinde* (263-271. ss.). Ankara: Detay Yayıncılık.
- Habertürk, (2018). *Dağlarından Yağ, Ovasından Bal Akan Şehir*. <https://m.haberturk.com/yazarlar/abdurrahman-yildirim-1018/2199640-daglarindan-yag-ovasindan-bal-akan-sehir> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).
- Hanefeld, J., Lunt, N., Smith, R. & Horsfall, D. (2015). Why do Medical Tourists Travel to Where They Do? The Role of Networks in Determining Medical Travel. *Social Science & Medicine*, 124, 356-363.
- Hiçyılmaz, T. (2016) *Yabancılar hangi tedaviler için Türkiye'ye geliyor?* <http://www.gazetevatan.com/yabancılar-hangi-tedaviler-icin-turkiye-ye-geliyor--914259-bizim-kahve/> (Erişim Tarihi: 23.06.2022).
- Hohm, C. & Snyder, J. (2015). "It was the best decision of my life". A Thematic Content Analysis of Former Medical Tourists' Patient Testimonials. *BMC Medical Ethics*, 16(8), 1-7.
- Horowitz, M.D., Rosensweig, J.A. & Jones, C.A. (2007). Medical Tourism: Globalization of The Healthcare Marketplace, *Medscape General Medicine*, 9(4), 33. <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC2234298/> (Erişim Tarihi: 21.06.2022).
- Ile, L.F. & Tigu, G. (2017) Medical Tourism Market Trends- An Exploratory Research, *Proceedings of the 11th International Conference on Business Excellence*, 11(1), 1111-1121.
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü (2022a). *Türk Mutfağı*, <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77474/izmir-mutfagi.html/> (Erişim Tarihi: 14.05.2022).
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2022b). *İzmir Genel Bilgiler*, <https://www.kulturportali.gov.tr/turkiye/izmir/genelbilgiler> (Erişim Tarihi: 14.05.2022).
- İzmir İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü. (2022c). *Efes (Selçuk)*. <https://izmir.ktb.gov.tr/TR-77418/efes-selcuk.html> (Erişim tarihi: 20.06.2022).
- İzmir Kültür ve Turizm Dergisi, (2022). *Bir Öncesiz Şehir, Bir Görkemli Duruş: Manisa*. <https://www.izmirdergisi.com/tr/turizm/gezi-rehberi/2834-bir-oncesiz-sehir-bir-gorkemli-durus-manisa> (Erişim tarihi: 15.06.2022).
- Karaca, O. B., Yıldırım, O. & Çakıcı, A. C. (2015). Girit Yemek Kültürü ve Sürdürülebilirliği. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 3(1), 3-13.
- Kaur, M. (2014), Medical Tourism in India, *Paripex Indian Journal of Research*, 3(1), 64-66.
- Kızılırmak, İ. Ofluoğlu, M. & Şişik, L. (2016). Türkiye'de Uygulanan Gastronomi Turları Rotalarının Web Tabanlı Analizi ve Değerlendirilmesi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies* 4, Special Issue 1, 258-269.

Köseler, S., Koçhan, B., Atsız, N. & Sünnetçioğlu, S. (2019). Çanakkale'de Alternatif Gastronomi Rotaları Belirlemeye Yönelik Bir Araştırma. *Türk Turizm Araştırmaları Dergisi*, 3(4): 1533-1551.

Küçükkömürler, S. Şirvan, N. B., & Sezgin, A. C. (2018). Dünyada ve Türkiye'de Gastronomi Turizmi. *Uluslararası Turizm, İşletme, Ekonomi Dergisi*, 2(2), 78-85.

Kültür ve Turizm Bakanlığı, (2022). *Genel Tanımlar*. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11475/genel-tanimlar.html> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

Lomanto, D., Lee, W.J., Goel, R., Lee, J.J.M, Shabbir, A., So, J.B., Huang, C.K., Chowbey, P., Lakdawala, M., Sutedja, B., Wong, S.K.H., Kitano, S., Fah, C.K., Dineros, H.C., Wong, A., Cheng, A., Pasupathy, S., Lee, S.K., Pongchairerks P. & Giang, T.B. (2012), Bariatric Surgery in Asia in the Last 5 Years, (2005–2009), *Obesity Surgery*, 22(3), 502–506.

Lunt, N., Smith, R., Exworthy, M., Green, S.T., Horsfall, D., & Mannion, R. (2011). *Medical Tourism: Treatments, Markets and Health System Implications: A Scoping Review*. Paris: Directorate for Employment, Labour and Social Affairs, 1-55.

MacReady, N. (2007). Developing Countries Court Medical Tourists. *The Lancet*, 369 (9576), 1849-1850.

Manisa İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü, (2022). *Manisa*. <https://manisa.ktb.gov.tr/TR-151843/genel-bilgi-ve-tarihce.html> (Erişim tarihi: 24.06.2022).

Manisa Müze Müdürlüğü, (2022). *Arkeoloji ve Etnografya Müzesi*. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44121/manisa-muze-mudurlugu.html> (Erişim tarihi: 15.06.2022).

Musa, G., Thirumoorthi, T. & Doshi, D. (2012). Travel Behaviour among Inbound Medical Tourists in Kuala Lumpur. *Current Issues in Tourism*, 15(6), 525-543.

Ocak, E. Ceylan, Z. Okat, Ç. Koç, P. Torusdağ, G. B., & Uçkan Çakır, M. (2021). Yerel Mutfak Kültürünün Sürdürülebilirliği Kapsamında Van Gastronomi Rotası Önerisi. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*, 9(4), 2655-2669.

Ok, E. & Kısa, İ. (2021). Balneoterapi Uygulamasının Ağrı, Anksiyete ve Uyku Kalitesi Üzerindeki Etkisi: Yarı Deneysel Çalışma. *Geleneksel ve Tamamlayıcı Tıp Dergisi*, 4(3), 336-42.

Özbek, D. & Özbek, T. (2008). *Jeotermal Kaynakların Sağlık ve Termal Turizme Entegrasyonu*, www.jmo.org.tr/resimler/ekler/40222ade2401c27_ek.pdf?dergi, (Erişim Tarihi: 26.11.2021).

Özdemir, G. & Dülger Altın, D. (2019). Gastronomi Kavramları ve Gastronomi Turizmi Üzerine Bir İnceleme. *Erzincan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(1),1-14

Özden, S. (2019). Kültür Rotalarının ve Türkiye'de Kırsal Kalkınma Aracı Olarak Kullanılabilme Olanakları. 2. *Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Kongresi JAVS Congress*, 109-117.

Özdişçiner, N. S. (2018). *Termal Turizm*. Ankara: Detay Yayıncılık.

Özleyen, E. & Tepeci M. (2017). Manisa’da Yöresel Yemeklerin ve Lezzetlerin Turizmin Gelişimine Katkısının Belirlenmesi. *Turizm Akademik Dergisi*, 4(2), 139-152.

Pittler MH, Karagulle MZ, Karagulle M, & Ernst E. (2006). Spa therapy and balneotherapy for treating low back pain: meta-analysis of randomized trials, *Rheumatology*, 45:880-4.

Reger, M., Kutschan, S., Freuding, M., Schmidt, T., Jوسفeld, L. & Huebner, J. (2022). Water therapies (hydrotherapy, balneotherapy or aqua therapy) for patients with cancer: a systematic review. *Journal of Cancer Research and Clinical Oncology*, doi.org/10.1007/s00432-022-03947-w

Sözcü (2019). *Antalya dış tedavilerinden yılda 500 milyon Euro kazanıyor*, <https://www.sozcu.com.tr/2019/saglik/antalya-dis-tedavisinden-yilda-500-milyon-euro-kazaniyor-5478065/> (Erişim Tarihi: 23.06.2022).

Sözcü, (2020). *Manisa’nın Masal Parkı*. https://www.sozcu.com.tr/hayatim/seyahat/manisanin-masal-parki/?_szc_galeri=1 (Erişim tarihi: 15.06.2022).

Şeker, Ş. E. (2014). Maslow’un İhtiyaçlar Piramiti (Maslow Hierarchy of Needs). *YBS Ansiklopedisi*, 1(1), 6-8.

Tarih Gezisi, (2020). *Manisa İsmi Nereden Geliyor*. <http://tarihgezisi.com/sehirler-ve-ilceleri/manisa-ismi-nereden-geliyor/> (Erişim Tarihi: 01.06.2022).

TCDD (2022). *Çamlık Buharlı Lokomotif Müzesi*. <https://www.tcdd.gov.tr/sayfa/camlık-buharlı-lokomotif-muzesi> (Erişim tarihi: 15.06.2022).

T. C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. <https://yigm.ktb.gov.tr/TR-11478/saglik-turizmine-yonelik-uluslararası-calisma-egilim-ve-.html>, (Erişim Tarihi: 26.11.2022).

T. C. Sağlık Bakanlığı (2022). *Sağlık Turizmi*. <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/28811/0/saglik-turizmi-yonetmelikpdf.pdf> (Erişim Tarihi: 18.05.2022).

TUREB (2015). *Gurme ve Gastronomi Uzmanlığı Semineri*, <http://tureb.org.tr/tr/News/Detail/838> (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

TUREB (2016a). *Mozaik Yolu ve Gurme Uzmanlığı Semineri*, <http://tureb.org.tr/tr/News/Detail/884> (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

TUREB (2016b). *GARO Sertifikalı Uzmanlık Programı*, <http://www.tureb.org.tr/tr/Notices/Detail/654> (Erişim Tarihi: 19.05.2022).

Turner, L. (2012). Beyond “Medical Tourism”: Canadian Companies Marketing Medical Travel. *Globalization and Health*, 8(16), 1-11. <https://doi.org/10.1186/1744-8603-8-16>

Türkiye Sağlık Turizmi Derneği (2022). *Sağlık Turizmi*. <http://www.saglikturizmi.org.tr/saglik-turizmi/genel-bilgi> (Erişim Tarihi: 21.06.2022).

Tire Kent Müzesi, (2020). *Tire Kent Müzesi Hakkında*. <https://www.tirekentmuzesi.org/> (Erişim tarihi: 15.06.2022).

Tontuş, H.Ö. *Türkiye Sağlık Merkezi*, SATURK Yayınları, <http://www.satürk.gov.tr/images/pdf/hst/turkiyesagliginmerkezi.pdf> (Erişim Tarihi: 21.06.2022).

Tontuş, H.Ö. Sağlık Nedir?, SATURK Yayınları, <https://shgmturizmdb.saglik.gov.tr/Eklenti/10944/0/02pdf.pdf> (Erişim Tarihi: 21.06.2022).

Topsakal, Y. (2020). Balneoterapi: Malatya İspendere Şifalı Suyunun Tamamlayıcı Tedavide Kullanımının Turizm Kapsamında İncelenmesi. *Gaziantep University Journal of Social Sciences*, 19(1), 96-108.

Tourism Magazine 'TOURMAG', (2014). SPA & Wellness nedir?. <https://www.tourmag.com.tr/spa-wellness-nedir/> (Erişim tarihi: 14.06.2022).

Türkiye Sağlık Turizmi Derneği (2022). *Sağlık Turizmi*, <http://www.saglikturizmi.org.tr/tr/saglik-turizmi/genel-bilgi> (Erişim Tarihi: 14.05.2022).

Yıldız, G. (2019). *Türkiye 100 Bin Turistin Dışından 50 Milyon Dolar Kazandı*. <https://www.aa.com.tr/tr/ekonomi/turkiye-100-bin-turistin-disinden-50-milyon-dolar-kazandi/1450530> (Erişim Tarihi: 18.05.2022).

Yıldız, N. & Acar, V. (2021). Khalkedon'dan Kolkhis'e: Argonautları Keşfetmeye Yönelik Bir Tur Önerisi. *Turist Rehberliği Nitel Araştırmalar Dergisi (TURNAD)*, 2(1), 75-89.

2015Medicaltourism.com, *Best Low-cost Cancer (oncology) Hospitals and Clinics in the World*, <https://2015medicaltourism.com/search-hospital/cancer-oncology/any/any> (Erişim Tarihi: 23.06.2022).